ONU CONTRA IRAK: CRIZA ŞI PROCESUL DE REVIGORARE A ONU ÎN URMA CELOR DOUĂ CONFLICTE DIN GOLF

Vitalie GAMURARI, doctor în drept,
conferenţiar universitar ad interim, ULIM

Nicolae OSMOCHESCU, doctor în drept,
profesor universitar ad interim, USM

Summary

The events that had happened in the time of Persian Gulf conflicts – the first one in 1991 and the second in 2003 – put under a doubt the trustworthiness of UN, especially its main organs, General Assembly, Security Council and Secretary-General, because of their passive attitude in t these two world crisis periods. Particularly, the Security Council has retreated from "the main responsibility for the maintenance of peace and international security", provided by art.24 of UN Charter. Concerning the Secretary-General it may be noticed that he had made strange and unclear attempt of recognizing of what had happened.

Creată în urma celui de-al doilea război mondial, Organizaţia Naţiunilor Unite, bazată pe nişte idealuri nobile, ambiţioase şi generoase în acelaşi timp, şi-a fixat scopul „de a izbăvi generaţiile viitoare de flagelul războiului care, de două ori în cursul unei vieţi de om, a provocat omenirii suferinţe de nespus"[1]. Pentru atingerea acestui ideal, „popoarele Naţiunilor Unite" s-au angajat, prin intermediul guvernelor lor, „să accepte principiile şi să instituie metode care să garanteze că forţa armată nu va fi folosită decît în interesul comun" şi „să folosească instituţiile internaţionale pentru promovarea progresului economic şi social al tuturor popoarelor"[2].

Scopurile şi principiile ONU nu sînt altceva decît traducerea în viaţă a acestei voinţe de a interzice definitiv războiul. În special, principalul scop al ONU este „de a menţine pacea şi securitatea internaţională". Deci, noua organizaţie mondială este, în primul rînd, o organizaţie a Naţiunilor Unite contra războiului: contra războiului trecut, dar în acelaşi timp, contra războaielor viitoare, pe care trebuie să le prevină, inclusiv cauzele lor, să stopeze şi să reprime actele de agresiune.

În scopul menţinerii păcii şi a securităţii internaţionale, membrii ONU trebuie nu doar să coexiste în pace, ci şi să creeze condiţii pentru stabilirea „relaţiilor amicale" între ei, bazate pe respectarea suveranităţii şi pe dreptul popoarelor de a dispune de ele însele.

Constatăm deci că războiul, în principiu, este pus în afara legii. Recurgerea la forţă, ameninţarea cu aplicarea forţei sînt interzise, iar legitima apărare este strict reglementată. De exemplu, aşa-numita „legitimă apărare preventivă", deşi aplicată de unele state, este totuşi interzisă de dreptul internaţional.

Evenimentele ce au avut loc în timpul celor două conflicte din Golf – primul în 1991 şi cel de-al doilea în 2003, au pus Organizaţia Naţiunilor Unite, în special organele sale principale – Adunarea Generală, Consiliul de Securitate şi Secretarul General – într-o situaţie dezavantajoasă din punctul de vedere al credibilităţii, din cauza pasivităţii pe care au demonstrat-o în timpul acestor două crize mondiale. În special, Consiliul de Securitate a renunţat să-şi asume „responsabilitatea principală pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale", prevăzută în art. 24 al Cartei ONU. Referindu-ne la rolul Secretarului General, putem spune că el a făcut o încercare stranie şi curioasă vizavi de acceptarea faptei comise.

După 2 august 1990, data invadării Kuwaitului de trupele irakiene, mai multe organe ale ONU – Consiliul de Securitate, Adunarea Generală, Secretarul General – şi-au consacrat o bună parte a activităţii lor acestei probleme. Referindu-ne la Consiliul de Securitate, atenţionăm că acest organ a adoptat un mare număr de rezoluţii, rapoarte, declaraţii ale Preşedintelui Consiliului referitor la criza din Golf.

Prima a fost Rezoluţia nr. 660, adoptată la 2 august 1990[3]. Bazîndu-se pe articolele 39 şi 40 ale Cartei ONU[4], Consiliul de Securitate, după ce a constatat în rezoluţia menţionată că invadarea Kuwaitului de către Irak constituie „o încălcare a păcii", a „condamnat invazia" promt şi just, insistînd ca „Irakul să-şi retragă imediat şi necondiţionat forţele pentru a reveni la poziţiile ocupate la 1 august 1990."

Printre ultimele se numără Rezoluţia nr. 1441 din 8 noiembrie 2002[5], în care Consiliul de Securitate, bazîndu-se ca de obicei pe prevederile Capitolului VII al Cartei ONU, „decide... de a acorda Irakului... o ultimă posibilitate de a-şi îndeplini obligaţiile în domeniul dezarmării, impuse prin rezoluţiile sale precedente şi decide, în consecinţă, instituirea unui regim de inspectare pentru verificarea procesului de dezarmare, stabilit prin Rezoluţia nr. 687 (1991) şi cele ulterioare." În această rezoluţie Consiliul de Securitate adresează nişte avertismente Irakului şi determină cu precizie mandatul Comisiei de verificare şi control şi cel al Agenţiei Internaţionale pentru Energia Atomică (AIEA). În finalul acestei rezoluţii, Consiliul de Securitate decide de a reveni asupra chestiunii date.

Una dintre problemele comunităţii internaţionale în etapa actuală ţine de faptul că dreptul internaţional pozitiv a rămas, în mare măsură, la nivelul perioadei „războiului rece", pe cînd relaţiile reglementate de normele sale au suferit mari schimbări. Încercarea de a reacţiona adecvat la evenimentele ce au loc astăzi duce deseori la interpretări diferite ale prevederilor de drept internaţional, inclusiv ale rezoluţiilor adoptate de Adunarea Generală şi de Consiliul de Securitate al ONU. Referitor la interpretarea diferită a Rezoluţiei nr. 1441 din 8 noiembrie 2002 de către membrii permanenţi ai Consiliului de Securitate, fapt ce a favorizat, într-o oarecare măsură, declanşarea crizei din Golf, autorul s-a expus anterior[6].

Ţinînd cont de numărul impresionant de rezoluţii adoptate de Consiliul de Securitate referitor la problema irakiană, se impune o primă observaţie, ce reiese dintr-o simplă analiză a succesiunii actelor normative ale Consiliului. Constatăm deci, că, în diferite etape, elaborarea rezoluţiilor cunoştea perioade productive, urmate de imediat de o linişte îndelungată. De exemplu, între adoptarea Rezoluţiei nr. 678 din 29 noiembrie 1990[7], ce autoriza statele-membre ce cooperează cu guvernul koweďtian să aplice „toate mijloacele necesare" pentru a face respectate şi aplicate rezoluţiile Consiliului de Securitate referitoare la criza dintre Irak şi Kuwait, şi data de 15 ianuarie 1991, cînd Irakul n-a aplicat aceste rezoluţii, şi momentul încetării operaţiunilor militare. Imediat după adoptarea acestei rezoluţii, Consiliul de Securitate a intrat în „hibernare", preferînd să nu se implice în evenimentele declanşate. Consiliul de Securitate a trebuit să aştepte pînă la 2 martie 1991 pentru a lua decizia privind desfăşurarea operaţiunilor militare ofensive îndreptate contra Irakului de către coaliţia condusă de Statele Unite.

Aceeaşi pasivitate şi linişte s-a remarcat şi în situaţia creată după declanşarea celui de-al doilea război din Golf. În fine, după adoptarea vestitei Rezoluţii nr. 1441 (2002), Consiliul de Securitate, în principiu, n-a mai revenit la situaţia din Irak, lăsînd-o să evolueze fără vreun control din partea sa[8].

Mai grav însă, în comparaţie cu aceste neajunsuri ale rezoluţiilor, este că acest Consiliu de Securitate n-a considerat necesar să se reunească, aşa cum îi cere misiunea, la 20 martie 2003 pentru a lua măsurile necesare, ţinînd cont că a avut loc o încălcare a păcii. Din acest moment, Consiliul de Securitate a renunţat la misiunea sa principală – menţinerea păcii şi a securităţii internaţionale. Ca şi în anul 1991, Consiliul de Securitate a preferat pasivitatea.

Consiliul de Securitate ar fi putut, în momentul anunţării de către Preşedintele Bush a deciziei sale de a recurge la forţă în lipsa autorizării din partea ONU, să adreseze un avertisment oficial Statelor Unite sub formă de rezoluţie adoptată în baza Capitolului VII al Cartei, constatînd că propunerile Preşedintelui american constituie un atentat la pacea şi securitatea internaţională şi prevăzînd posibilitatea aplicării faţă de SUA şi aliaţii săi britanici a sancţiunilor stabilite în art. 40 şi următoarele ale Cartei ONU. Însă este evident că adoptarea unei asemenea rezoluţii ar fi fost imposibilă, dat fiind că SUA sau Marea Britanie ar fi aplicat la votarea ei dreptul de veto.

În acest caz, ţinînd cont de blocarea Consiliului de Securitate printr-un eventual veto, acesta ar fi putut face referire la Rezoluţia Adunării Generale nr. 377 din 5 noiembrie 1950 „*Union pour le maintien de la paix*"[9], numită Rezoluţia *Achesson*[10], care i-ar fi acordat împuterniciri pentru soluţionarea problemei abordate. În principiu, în baza acestei rezoluţii, în orice situaţie cînd există pericol pentru pace, o ameninţare a păcii sau un act de agresiune şi cînd unanimitatea n-a putut fi realizată între membrii permanenţi, Consiliul de Securitate se retrage din procesul de aplicare a responsabilităţii principale în menţinerea păcii şi securităţii internaţionale, iar Adunarea Generală examinează în mod de urgenţă problema, venind în faţa membrilor săi cu recomandări privind măsurile colective necesare, inclusiv, dacă este vorba despre o ameninţare a păcii sau de un act de agresiune, aplicarea forţei armate în scopul menţinerii sau restabilirii păcii şi securităţii internaţionale.

Posibilitatea recurgerii la Rezoluţia *Achesson* rămîne actuală şi astăzi. În principiu, dacă Consiliul de Securitate, chemat să se întrunească la 25 martie 2003 la cererea Ligii statelor arabe şi a Mişcării statelor nealineate, s-a trezit într-o situaţie de blocaj din cauza dreptului de veto, Adunarea Generală ar fi putut fi

chemată să-l substituie şi să pună capăt acestei impresii de demisionare a ONU în faţa unui război declanşat contra prevederilor Cartei ONU şi legalităţii internaţionale.

Secretarul General al ONU este cel mai înalt funcţionar al Organizaţiei (art. 97 al Cartei)[11]. În realitate, funcţia deţinută este privită cu mult mai larg. Aceasta este, în principiu, o funcţie politică şi diplomatică de cea mai mare importanţă. Ales de către membrii ONU, la recomandarea Consiliului de Securitate, Secretarul General este învestit de către o autoritate internaţională pentru a transpune în viaţă idealurile, scopurile şi principiile acesteia. În viziunea opiniei publice mondiale, el întruchipează ONU, iar funcţiile sale îi acordă o mare credibilitate. Însă Secretarul General trebuie să tindă spre aceea ca relaţiile sale cu statele-membre să fie întotdeauna corecte, fără a se supune dictatului acestora. Istoria ONU a reţinut numele suedezului Dag Hammaskjöld, care a fost un Secretar General convins de misiunea sa şi gata să contracareze orice tentativă din partea statelor de a fi influenţat în exercitarea funcţiilor sale. Şi din contra, istoria l-a uitat foarte repede pe primul Secretar General al ONU, norvegianul Trygvelie, care a fost un instrument docil în mîinile unuia dintre membrii permanenţi ai Consiliului de Securitate.

Relativ la chestiunea irakiană, ex-Secretarul General Kofi Annan, după ce a depus eforturi pentru a pune în aplicare o cooperare efectivă între ONU şi Irak în domeniul controlului armelor de distrugere în masă şi după ce a făcut o serie de declaraţii referitor la soluţionarea diplomatică, a fost foarte repede influenţat de poziţia SUA. Ca rezultat, după 17 martie 2003 Secretarul General a început să reducă efectivele personalului ONU şi să organizeze repatrierea experţilor şi a căştilor albastre staţionate la frontiera dintre Irak şi Kuwait, care pînă la urmă n-au obţinut mandat nici din partea Consiliului de Securitate, nici de la un alt organ.

Dar Secretarul General nu s-a limitat la aceasta. Ca urmare, după declaraţia făcută de Preşedintele Bush în discursul din 17 martie 2003 privind hotărîrea sa fermă de a declanşa războiul contra Irakului, Secretarul General, din proprie iniţiativă, se grăbi să ordone experţilor ONU şi căştilor albastre rămase în zonă să părăsească urgent Irakul, ordin executat cu o eficacitate şi o organizare necaracteristice anterior ONU. Timp de cîteva ore, întreg personalul ONU a fost transferat în Cipru, Irakul fiind lăsat în voia soartei. În aşa fel, Statele Unite puteau declanşa ostilităţile cu acceptul tacit al Secretarului General.

Ni se va replica că Secretarul General este responsabil pentru securitatea şi integritatea fizică a experţilor şi trupelor ONU. Nici nu încercăm să punem la îndoială acest fapt. Însă cel mai înalt funcţionar al ONU, înainte de luarea deciziei, ar fi trebuit să se adreseze Consiliului de Securitate. Amintim că trimiterea în Irak a experţilor şi căştilor albastre a fost făcută tot de Consiliul de Securitate. În plus, de fiecare dată cînd mandatul lor expira, Consiliul de Securitate, şi nu Secretarul General al ONU, îl prelungea şi numea un nou termen. Grăbindu-se să ordone retragerea rapidă a experţilor şi a forţelor internaţionale în lipsa autorizării Consiliului de Securitate, Kofi Annan şi-a depăşit împuternicirile şi a eliberat Statelor Unite terenul pentru agresiunea armată.

Printre altele, după declanşarea ostilităţilor de către coaliţia americano-britanică, Kofi Annan a modificat programul „Petrol în schimbul hranei", preluînd şi riscul contribuirii la survenirea catastrofei umanitare în Irak. La fel ca şi mandatul experţilor şi al căştilor albastre, programul „Petrol în schimbul hranei" a fost sancţionat de Consiliul de Securitate. Astfel, prin Rezoluţia nr. 1447 din 2 decembrie 2002, Consiliul de Securitate a decis „că dispoziţiile Rezoluţiei nr. 986 (1995), cu excepţia celor ce figurează în paragrafele 4, 11 şi 12 şi dispoziţiile paragrafelor 2, 3 şi 6-13 ale Rezoluţiei nr. 1284 (1999), precum şi alte altor dispoziţii ale prezentei rezoluţii vor fi în vigoare pentru o nouă perioadă de 180 de zile, începînd cu 0 h 1 (ora New Iork), 5 decembrie 2002 [12]. Prin Rezoluţia nr. 1454 din 30 decembrie 2002[13], Consiliul de Securitate a introdus o nouă modificare în lista de produse alimentare. Ne întrebăm – în baza cărui mandat Secretarul General a modificat programul după începutul ostilităţilor?

Chestiunea dată necesită o mică precizare. Reunit la 25 martie 2003, la cererea statelor-membre ale Ligii statelor arabe şi a Mişcării ţărilor nealineate pentru a discuta situaţia creată în Irak, Consiliul de Securitate a adoptat la 28 martie 2003 Rezoluţia nr. 1472, în care, bazîndu-se pe prevederile Capitolului VII al Cartei şi fără a se pronunţa asupra esenţei speţei, Consiliul a luat „notă de decizia Secretarului General din 17 martie 2003 de a retrage personalul Naţiunilor Unite şi personalul umanitar împuternicit pentru aplicarea programului „Petrol în schimbul hranei", creat prin Rezoluţia nr. 986 (1995)" şi a estimat „că ţinând cont de situaţia excepţională ce s-a creat în Irak, convine să aducă cu titlu provizoriu şi excepţional unele modificări tehnice şi temporare programului «Petrol în schimbul hranei» pentru a asigura executarea contractelor încheiate de guvernul irakian" şi „autorizează Secretarul General" să ia măsurile necesare în acest sens[14]. Prin această

rezoluţie ce tratează problema din punct de vedere strict umanitar, Consiliul de Securitate trece încă o dată sub tăcere calificarea situaţiei create prin declanşarea războiului la 20 martie 2003 de către Statele Unite.

O altă problemă apare în legătură cu atitudinea Secretarului General. În situaţia cînd starea în Irak devenea tot mai dramatică cu fiecare zi, cum poate fi explicată pasivitatea lui Kofi Annan, în timp ce art. 99 al Cartei îi conferă dreptul de „a atrage atenţia Consiliului de Securitate asupra oricărei probleme care, după părerea sa, ar putea pune în primejdie menţinerea păcii şi securităţii internaţionale". Nu credem că în viziunea Secretarului General chestiunea irakiană nu este de natură să pună în primejdie pacea şi securitatea internaţională.

Ca rezultat, Irakul a fost strivit de maşina de război americană cu acordul tacit al ONU, care era mult mai preocupată de situaţia postconflictuală – gestionarea catastrofei umanitare aşteptate – decît de necesitatea stopării agresiunii şi neadmiterea creării unui precedent periculos în acest sens.

Doctrina americană de „preemption", vizînd aplicarea forţei în mod anticipat, ce corespunde teoriei israilene de „legitimă apărare preventivă", constituie ea însăşi un pericol pentru pacea şi securitatea internaţională. Cu regret, aceste teorii n-au trezit o reacţie adecvată din partea Naţiunilor Unite. Drept rezultat, asemenea concepţii sînt susţinute şi de alte state. Aşa, de exemplu, ca urmare a răcirii relaţiilor dintre Rusia şi Georgia şi a repetatelor raiduri, în perioada anilor 2004-2005 din partea „formaţiunilor armate" cecene ce şi-au găsit adăpost în regiunea Pankisia (Georgia), ministrul rus al apărării S. Ivanov declarase că Rusia îşi rezervă dreptul la atac preventiv asupra „formaţiunilor armate ilegale cecene" situate în regiunea sus-numită, făcînd comparaţie cu atacurile Israelului contra „formaţiunilor palestiniene". Ce-i drept, această idee nu şi-a găsit materializare în practică, rămînînd doar la nivel declarativ. Totuşi atenţionăm că referitor la declaraţiile făcute a urmat o reacţie dură din partea oficialităţilor georgiene. Astfel, Preşedintele Parlamentului Georgiei, N. Burdjanadze, a amintit că Israelul şi Palestina se află în stare de război, pe cînd relaţiile dintre Rusia şi Georgia sînt amicale.

Starea de război între Israel şi Palestina a fost recunoscută, printre altele, în Avizul consultativ al Curţii Internaţionale de Justiţie a ONU cu privire la efectele juridice în urma ridicării zidului pe teritoriile palestiniene ocupate, din 9 iulie 2004[15], ca răspuns la adresarea Adunării Generale a ONU[16] – care sînt efectele juridice ale ridicării zidului de către Israel pe teritoriile palestiniene ocupate, inclusiv Ierusalimul de Est, după cum este indicat în raportul Secretarului General al ONU A/ES-10/248 din 24.11.2003[17], luîndu-se în consideraţie normele şi principiile dreptului internaţional – şi anume Convenţia referitoare la protecţia persoanelor civile în timp de război (a IV-a), semnată la Geneva la 12 august 1949[18], şi rezoluţiile Consiliului de Securitate şi ale Adunării Generale a ONU[19] referitor la această problemă.

Pentru a face să fie eficientă interdicţia ameninţării şi aplicării forţei, Carta ONU a creat un sistem, numit „securitate colectivă", în fruntea căruia se situează Consiliul de Securitate. Acest organ se bucură de un „monopol" de recurgere legitimă la forţa armată şi îşi asumă, în numele comunităţii internaţionale, „responsabilitatea principală pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale". Deşi „monopolul" Consiliului de Securitate este discutabil în doctrina dreptului internaţional[20], *de facto* acestui organ îi revine dreptul de a decide demonstrarea forţei sau chiar aplicarea ei împotriva unui stat agresor.

Cu regret, sistemul securităţii colective a funcţionat puţin timp, fiind efectiv „graţie" războiului rece, ceea ce a permis ONU să-şi menţină imaginea timp de peste patru decenii.

Odată cu terminarea războiului rece, ONU a cunoscut o oarecare revigorare, uneori concretizată prin soluţionarea unor conflicte regionale, născute în perioada războiului rece (Angola, Afganistan, Namibia, Cambodja, Mozambic, Somalia), alteori – prin desfăşurarea reuniunii Consiliului de Securitate la nivel de şefi de state şi de guverne, cum ar fi cea din 21 iulie 1992, sau a summit-ului milenar, adoptarea agendelor pentru pace şi dezvoltare.

Această nouă eră pentru ONU, cu regret, nu a durat mult timp. Efectiv, odată cu cel de-al doilea război din Golf, declanşat de o manieră unilaterală de către Statele Unite la 20 martie 2003, în urma eşecului tentativei de a obţine o autorizare din partea Consiliului de Securitate, asemănătoare celei acordate în 1990 prin rezoluţia nr. 678[21], organizaţia mondială a intrat într-o nouă fază de turbulenţă. Războiul din Golf a pus sub semnul întrebării rolul ONU, credibilitatea sa, precum şi capacitatea de a-şi asuma sarcinile, pentru care a fost creată în 1945 – menţinerea păcii, a securităţii internaţionale şi lupta contra agresiunii. Ca argumentare a celor spuse, citãm raportul anual al Secretarului General al ONU Kofi Annan cu ocazia deschiderii celei de-a 57-a sesiuni: „La capitolul menţinerii păcii şi a securităţii, cel puţin ce putem spune, este că anul ce a trecut nu a fost un an simplu pentru Naţiunile Unite. Războiul din Irak a pus la încercare principiul securităţii colective şi forţa morală a Organizaţiei. Puţine momente au existat pe parcursul acestor 58 de ani, cînd viitorul ei a inspirat atîtea dubii"[22].

Anterior declanşării ostilităţilor, ONU a încercat să reziste dictatului american, însă n-a putut împiedica declanşarea războiului şi survenirea consecinţelor tragice pentru poporul irakian. Cu regret, după război ONU nu numai că nu s-a impus încă o dată ca principal responsabil pentru procesul de restabilire a păcii, în pofida unei revigorări a rolului său, dar şi a contribuit pe scară largă la legalizarea faptei comise de americani.

După căderea regimului de la Bagdad la 9 aprilie 2003, Statele Unite au pus punct tuturor adresărilor lansate, inclusiv de către aliaţii săi cei mai fideli – Spania şi Marea Britanie – , de a lăsa în seama Naţiunilor Unite gestionarea postconflictuală. În viziunea conducerii americane, Statele Unite au obţinut o victorie militară, deci dividendele trebuie să le acumuleze doar ei. Singurul rol al ONU va consta în livrarea ajutorului umanitar, proces dirijat de *Pentagon*.

Însă situaţia de după război s-a dovedit a fi mult mai complicată decît îşi imaginau strategii americani. Ultimii, confruntaţi cu probleme de securitate şi sănătate publică au fost obligaţi să facă concesii ONU şi să-i acorde un rol din ce în ce mai important.

În primul rînd, Statele Unite s-au adresat Consiliului de Securitate cu cererea de a ridica sancţiunile în vigoare contra Irakului din 1990, însă membrii Consiliului de Securitate au reuşit să lege ridicarea sancţiunilor de recunoaşterea rolului acordat ONU. În final, Statele Unite au obţinut o recunoaştere oficială a ocupaţiei Irakului. Graţie acestui fapt, a fost posibilă adoptarea Rezoluţiei nr. 1483 din 22 mai 2003[23].

La 22 mai 2003, diplomaţia americană a obţinut revanşa pe care o căuta faţă de ONU. Timp de două luni după declanşarea războiului în lipsa autorizaţiei din partea Consiliului de Securitate, Statele Unite s-au adresat Consiliului de Securitate pentru a conferi o oarecare legitimitate acestui război, pînă ce instanţa sus numită le-a încredinţat prin Rezoluţia nr. 1483, reconstrucţia Irakului, pe care l-au distrus, exploatarea resurselor petroliere, pe care vroiau să le controleze, şi organizarea, în cooperare cu ONU, a unui proces politic în scopul desfăşurării unui scrutin electoral şi numirii unui guvern democratic.

În realitate, Rezoluţia nr. 1483 recunoaştea dreptul de control al Irakului de către „puterea ocupantă", numită „Autoritate", în loc de a plasa Irakul sub o administraţie internaţională, de exemplu sub tutela ONU, aşa cum s-a întîmplat în Timorul Oriental sau în Kosovo.

În această rezoluţie Consiliul de Securitate se alătură adresării americane şi decide ridicarea sancţiunilor impuse Irakului, „cu excepţia interdicţiei de livrare şi furnizare Irakului a armelor şi a materialelor conexe". Consiliul de Securitate stabileşte o fază de ieşire din programul „Petrol în schimbul hranei" pe o durată de şase luni, după care programul trebuie să fie revăzut, şi prevede transferul soldurilor conturilor sechestrate ale programului „pe cât este posibil, Fondului pentru dezvoltarea Irakului", girat de „puterile ocupante situate sub un comandament unic", numit în rezoluţie „Autoritate". Rezoluţia atribuie un rol mai important ONU în comparaţie cu cel rezervat iniţial, prin numirea unui Reprezentant special „responsabil pentru rapoartele către Consiliul de Securitate privind activităţile desfăşurate în baza prezentei rezoluţii, pentru coordonarea acţiunilor Naţiunilor Unite în perioada postconflictuală în Irak, pentru asigurarea coordonării eforturilor din partea organismelor Naţiunilor Unite şi a organizaţiilor internaţionale ce furnizează ajutoare umanitare, acordă ajutor la activităţile de reconstrucţie a Irakului, precum şi, în coordonare cu autorităţile, pentru a veni în ajutor populaţiei irakiane". Reprezentantul special este la fel chemat să coopereze „fără rezerve cu Autorităţile, cu poporul irakian şi alte entităţi implicate în restabilirea instituţiilor naţionale şi locale sau în crearea unor instituţii de acest gen, ce ar permite instaurarea unui guvern reprezentativ, recunoscut de către comunitatea internaţională"[24].

Victoria raportată de diplomaţia americană în urma votării la 22 mai 2003 a Rezoluţiei nr. 1483 va fi urmată de alta, realizată la 16 octombrie 2003, prin votarea unanimă a Rezoluţiei nr. 1511, proiect prezentat de Camerun, Spania, Statele Unite şi Marea Britanie[25].

Acordînd o mică concesie ONU, Statele Unite au făcut ca ideile lor să triumfe a doua oară şi au obţinut undă verde din partea comunităţii internaţionale pentru crearea unei forţe multinaţionale, la care statele-membre ale ONU sînt chemate „să furnizeze asistenţă... inclusiv forţe armate" şi pentru a-şi asigura comandamentul, excluzînd ONU sau orice altă autoritate. În rezoluţie Consiliul de Securitate „consideră că securitatea şi stabilitatea condiţionează consolidarea procesului politic... şi aptitudinea aplicării Rezoluţiei nr. 1483 (2003) autorizează o forţă multinaţională, sub comandament unic, care ia toate măsurile necesare pentru a contribui la menţinerea securităţii şi stabilităţii în Irak"[26].

Rezoluţia nr. 1511 se referă la o altă exigenţă americană şi nu fixează nici o obligaţie faţă de „autorităţile provizorii ale coaliţiei" pentru a transfera gestionarea afacerilor irakiene irakienilor. Rezoluţia atenţionează

asupra faptului constatat de Rezoluţia nr. 1483: „Autoritatea provizorie a coaliţiei (Autoritatea) exercită cu titlu temporar responsabilităţile, împuternicirile şi obligaţiile stabilite de dreptul internaţional aplicabil, recunoscute şi enumerate în Rezoluţia nr. 1483 (2003)", adaugînd că această exercitare nu este fixată într-un calendar şi nu conţine vreo obligaţie, ea va fi aplicată „până ce un guvern reprezentativ, recunoscut pe plan internaţional, va fi ales de poporul irakian, care îşi va asuma obligaţiile Autorităţii". Printre altele, Consiliul „decide de a reexamina necesităţile şi misiunea forţei multinaţionale... la un an din data adoptării prezentei rezoluţii". Însă, conform spuselor străvechi, multă apă din Tigru şi Eufrat va curge sub podurile Bagdadului din această zi.

Paralel, Statele Unite, Consiliul de guvernare irakian, numit de Autoritate, capătă prin rezoluţie o nouă legitimitate, prin care Consiliul de Securitate „se felicită cu reacţia pozitivă, care a inspirat comunitatea internaţională numirea Consiliului de guvernare pentru a mobiliza poporul irakian..." Calificativul reprezentativ utilizat de Rezoluţia nr. 1500 din 14 august 2003 pentru acest Consiliu, nu lipseşte să uimească orice observator de atitudinea ferm afişată în aceşti ultimi ani de guvernele ce vin, în urma unor scrutine „oneste şi periodice". Rezoluţia nr. 1500, adoptată prin 14 voturi şi o abţinere, cea a Siriei, a fost prezentată de Spania, Statele Unite şi Marea Britanie. Ea „se felicită cu crearea la 13 iulie 2003 a Consiliului de guvernare în Irak, reprezentativ, ce marchează o etapă importantă spre formarea de către poporul irakian a unui guvern reprezentativ, recunoscut pe plan internaţional, ce va exercita suveranitatea Irakului"[27]. În plus, Consiliul de Securitate acordă o prezumţie a reprezentativităţii şi a respectabilităţii unei autorităţi fără putere reală, instalată de forţele de ocupaţie. Un proiect la fel de ambiţios ca cel fixat americanilor este propus Consiliului, ultimul fiind invitat „să le comunice nu mai tîrziu de 15 decembrie 2003... un calendar şi un program pentru redactarea definitivă a unei noi constituţii". Este vorba deci de prezentarea unui calendar, pe când procesul de redactare a unei constituţii ar putea dura ani întregi.

Rezoluţia nr. 1511 dă satisfacţie Statelor Unite faţă de ultimul punct. Este vorba despre esenţa politicii americane ce a urmat după 11 septembrie 2001 – lupta cu terorismul. Seria de atentate ce au avut loc în lunile august, septembrie şi octombrie 2003 sînt condamnate „fără ezitare" şi o „adresare" este făcută „statelor-membre de a împiedica teroriştii să folosească teritoriul lor pentru a penetra Irakul, inclusiv livrarea de arme şi finanţarea lor" şi „că important este la acest capitol de a cointeresa cooperarea statelor din regiune, în special vecinii Irakului". Nu se face nici o referinţă explicită la Siria, însă este clar cine este vizat prin această dispoziţie[28]. Siria, totodată, a votat această rezoluţie.

Astfel, Statele Unite, care aveau nevoie de ONU doar pentru a ridica sancţiunile, au obţinut, pe de o parte, două rezoluţii cu o legitimare mult mai vastă în comparaţie cu pretenţiile militare, iar pe de altă parte, au neutralizat fondul de refuz al membrilor permanenţi şi celor nepermanenţi ai Consiliului de Securitate. Axa Paris-Berlin-Moscova, numită „axa păcii", nu mai tinde să se afle din nou într-o confruntare cu „stăpînul" lumii. Explicînd votul Franţei, Rusiei şi al Germaniei, M. Jean-Marc de la Sablière, delegat din partea Franţei, a declarat că Franţa, Germania şi Rusia au hotărît să susţină rezoluţia, pregătind în acelaşi timp o declaraţie comună. Din spusele acestuia, Naţiunile Unite vor trebui să joace un rol hotărîtor pentru a redresa procesul politic. Franţa, a adăugat el, se felicită că autorii rezoluţiei au ţinut cont de un anumit număr de amendamente prezentate, în special cu referire la rolul Secretarului General, al Consiliului de Securitate, precum şi al Fondului pentru dezvoltarea Irakului. În contextul unor extreme tensiuni în Orient, Franţa s-a decis în favoarea unităţii Consiliului de Securitate, votînd pentru această rezoluţie[29].

În pofida acestor două victorii, americanii au fost obligaţi să revină la ONU şi să-i recunoască acesteia un rol mai important.

Mulţumită la început cu un rol strict umanitar şi cu gestionarea programului „Petrol în schimbul hranei" (vezi rezoluţiile nr. 1472[30] din 28 martie şi nr. 1483 din 22 mai 2003), ONU şi-a văzut rolul de a se afirma de la o rezoluţie la alta. Pe de o parte, situaţia în teren, din ce în ce mai puţin favorabilă pentru americani, iar pe de altă parte, creşterea presiunii din partea coaliţiei franco-germano-ruse, au impus administraţia americană să-i recunoască ONU un oarecare rol, care iniţial fusese ignorat din cauza refuzului recunoaşterii caracterului legal al recurgerii unilaterale la forţă. Revigorarea ONU este privită ca un progres, însă ea se ciocneşte permanent de exigenţele strictei legalităţi internaţionale.

Referindu-ne la Rezoluţia nr. 1483, atenţionăm că anume ea a reintrodus ONU pe scena irakiană. În această rezoluţie, Consiliul de Securitate „se adresează Secretarului General să numească un reprezentant special pentru Irak"[31], care în realitate are puţine împuterniciri, rolul său fiind limitat la coordonarea acţiunii umanitare, întreţinerea relaţiilor „cu Autoritatea, poporul irakian şi alte părţi interesate în crearea şi restabilirea instituţiilor naţionale locale..."

În realitate, doar odată cu adoptarea Rezoluției nr. 1500 din 14 august 2003, ONU şi-a făcut veritabilă revenirea pe scena politică din Irak. Rolul ONU este calificat în preambul „crucial", în timp ce Statele Unite nu doreau decît un rol „vital". În fine, cel mai important este faptul că a fost creată „Misiunea de asistență a Națiunilor Unite pentru Irak", inițial pentru o perioadă de 12 luni. Potrivit propunerilor conținute în raportul Secretarului General din 15 iulie 2003, misiunea urma să fie compusă din personal civil, în număr de peste 300 de persoane.

Adoptarea Rezoluției nr. 1511 (2003) reprezintă un pas important. În principiu, Consiliul de Securitate „se declară hotărît ca Organizația Națiunilor Unite, prin intermediul Secretarului General, al Reprezentantului său special şi al Misiunii de asistență a Națiunilor Unite pentru Irak, să preia rolul său crucial în Irak..." În aşa fel, mandatul ONU, fără a depăşi cadrul legal stabilit prin Rezoluția nr. 1483, se extinde puțin cu puțin şi ONU este din nou implicată în chestiunea irakiană.

Eşecul Consiliului de Securitate în criza din Irak în anii 2002-2003 demonstrează necesitatea unei reforme în cadrul ONU şi, în special, al Consiliului de Securitate. Responsabilitatea o poartă, în primul rînd, cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Dacă ei doresc să corespundă exigențelor Cartei ONU, ei sînt obligați să se autodepăşească, deoarece trebuie să se conducă în exclusivitate de principiile universale şi obiectivele Cartei (preambul, art. 1 şi art. 2)[32].

Este greu, dar nu şi imposibil. În orice caz, toți trebuie să înțeleagă bine un lucru – fără o reformă profundă a ONU în general şi a Consiliului de Securitate în particular nu ne putem aştepta la o ordine mondială eficace, avînd legitimitate şi autoritate în acelaşi timp.

Cu regret, aceasta presupune şi că, în lipsa acestei reforme sau, cel puțin, a unor paşi serioşi în această direcție, viitorul Terrei, din punctul de vedere al păcii, al securității şi al dreptului internațional, este incert, dacă nu sumbru.

Problema pusă la baza analizei diverselor rezoluții consecutive ale Consiliului de Securitate, ce au urmat după prăbuşirea regimului lui Saddam Hussein, se referă la faptul dacă revigorarea ONU trebuie legată de un gest de bunăvoință din partea Statelor Unite sau, din contra, SUA, care sînt atrase din ce în ce mai mult de „mlaştina" irakiană, nu au o altă cale şi nu mai pot ignora necesitatea implicării ONU, pentru a găsi o soluție adecvată în situația creată? Poate oare fi considerată această revigorare drept o reîntoarcere a ONU pe arena internațională, fapt ce presupune şi recăpătarea credibilității acestei organizații mondiale? Susținem că da, iar ca argument aducem cuvintele Secretarului General: „...ONU va ieşi mai puternică din această încercare şi, aruncînd o privire lucidă asupra celor petrecute, vom analiza ceea ce dorim ca ea să devină şi vom începe să reacționăm la consecințe"[33].

Referințe bibliografice

1. *Carta ONU* din 26.06.1945, în vigoare pentru Republica Moldova din 02.03.1992. Publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 2001, volumul 26, p. 5.
2. Ibidem.
3. http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement
4. *Carta ONU*, p. 6.
5. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement
6. Gamurari, V. *Rezoluția 1441 din 8 noiembrie 2002 a Consiliului de Securitate şi efectele ei asupra crizei din Golf.* Legea şi viața (*publicație ştiințifico-practică*). Noiembrie. 2006, p. 9-14.
7. http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement
8. În cazul dat nu ne avem în vedere la rezoluțiile ce se referă la programul „Petrol în schimbul hranei".
9. http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/060/97/IMG/NR006097.pdf?OpenElement
10. Rezoluția poartă numele autorului – Secretarul de Stat al SUA Dean Achesson.
11. Carta ONU, p. 7.
12. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/723/72/PDF/N0272372.pdf?OpenElement
13. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/759/41/IMG/N0275941.pdf?OpenElement
14. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/302/09/PDF/N0330209.pdf?OpenElement
15. http://www.icj-cij.org/cijwww/cdocket/cmwp/cmwpframe.htm
16. Rezoluția ES-10/14 din 08.12.2003 // http://www.un.org/russian/documen/gadocs/10emerg/.
17. http://www.un.org/russian/peace/palestine/docs/wall_report.pdf.
18. Nations Uies, Recueil des traités, vol. 75, ą 973; http://www.un.org/russian/hr/civilians/docs/index,html.
19. nr. 242 (1967) din 22.11.1967; nr. 267 (1969) din 03.07.1969; nr. 298 (1971) din 25.09.1971; nr. 338 (1973) din 22.10.1973; nr. 446 (1979) din 22.03.1979; nr. 452 (1979) din 20.07.1979; nr. 465 (1980) din 01.03.1980; nr. 476 (1980) din 30.06.1980; nr. 478

(1980) din 20.08.1980; nr. 904 (1994) din 18.03.1994; nr. 1073 (1996) din 28.09.1996; nr. 1397 (2002) din 12.03.2002; nr. 1515 (2003) din 19.11.2003. Rezoluțiile Consiliului de Securitate pot fi consultate pe site-ul oficial al ONU: http://www.un.org/french/documents/scres.htm.

20. Luchterhandt, Otto. „*Le monopole" du Conseil de Securité de L'ONU du recurs a la force et sa „responsabilité principale" pou la paix dans le monde.* La Conférence internationale scientifique et pratique „Paix, sécurité et droit international: le regard dans le futur." / V.S. Ivanenko (dir.). – SPb., Edition de l'Université de Saint-Pétersbourg, Faculté de droit, 2004, p. 392-402.

21. www.un.org/french/docs/sc/1990/res678f.pdf

22. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/551/77/PDF/N0255177.pdf?OpenElement

23. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/54/PDF/N0336854.pdf?OpenElement

24. Ibidem.

25. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/563/92/PDF/N0356392.pdf?OpenElement

26. Ibidem.

27. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/467/79/PDF/N0346779.pdf?OpenElement

28. Drept exemplu pot servi sancțiunile recente unilaterale adoptate de Statele Unite față Siria. A se vedea *Syria Accountability and Lebanese Sovereignty Restoration Act of 2003*, spec. Sec. 4, par. 9. Text disponibil pe site-ul Camerei Reprezentanților: http://wwwa.house.gov/international_relations/sub1008.PDF.

29. Comunicatul de presă CS/2570 din 16.10.2003, http://www.un.org/News/fr-press/docs/2003/CS2570.doc.htm.

30. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/302/10/PDF/N0330210.pdf?OpenElement

31. M. Sergio Viera De Mello, Înalt Comisar ul ONU pentru drepturile omului, a fost numit, la 27.05.2003, Reprezentant special. El a decedat la 19.08.2003 în urma unui atentat împotriva sediului Națiunilor Unite la Bagdad. M. Ramiro Lopes de Silva (Portugalia) a fost numit după decesul lui M. Sergio Viera De Mello. Actualmente Reprezentant special al ONU în Irak este Ashraf Jehangir Qazi (Pakistan).

32. Gamurari V., *ONU şi securitatea internațională la 60 de ani de la adoptarea Cartei ONU*. Analele Ştiințifice ale USM. 2006. Seria *Ştiințe socioumanistice*, V. I, p. 192-197.

33. Raport al Secretarului General privind activitatea ONU (2003). Doc. ONU A/58/1, 28 august 2003, par. 2. http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/476/10/PDF/N0347610.pdf?OpenElement

© Vitalie Gamurari, Nicolae Osmochescu, 2007